

GRISCHUN

Il Chantun dastga sajettar
dus terzs dals luffins

L’Uffizi federal d’ambient ha approvà la dumonda dal chantun Grischun da sajettar danovamain luffins. Pertutgads èn 19 lufs da sis trieps.

Il chantun Grischun dastga regular puspè la populaziun da lufs a moda proactiva. L’Uffizi federal d’ambient ha approvà ina dumonda correspundenta dal Chantun. Quai ha communitgà l’Uffizi da chatscha e pestga dal Grischun la mesemna. En trieps da lufs pitschens dastgan pia vegnir sajettads fin dus terzs dals luffins. Actualmain pertutga quai 19 lufs pitschens en sis trieps, numnadamain ils trieps da Stagias, Calderas, Muchetta, Jatzhorn, Seta ed Älpetli.

Segunda regulaziun proactiva

La fin da fanadur ha il chantun Grischun inoltrà a la Confederaziun la dumonda da pudair sajettar a partir dal 1. da settember en tut ils trieps, e quai cun indicaziuns concretas u cun cumprovas actualas, fin a dus terzs dals animals giuvens confermads. I sa tracta da la segunda regulaziun proactiva dals lufs.

Tut tenor il cumportament da singuls trieps vegnia il chantun Grischun ultra da quai era ad inoltrar a la Confederaziun dumondas per prelevaziuns da trieps entirs, hai num vinavant en la comunicaziun. Per la regulaziun valan ils medems criteris sco l’onn passà. «I dovra ussa plirs onns experientscha e datas per vesair tge effect che la regulaziun ha», vegn cità *Adrian Arquint*, co-manader da l’Uffizi da chatscha e pestga dal Grischun en la comunicaziun.

Sustegn da chatschadras e chatschaders

Durant la chatscha auta e la chatscha speziala pon sustegnair danovamain las chatschadras ed ils chatschaders ils organs da surveglianza da chatscha da regular ils lufs. Per pudair far quai ston els absolver ina saira da scolaziun da l’Uffizi da chatscha e pestga. L’uffizi accentuescha dentant ch’il luf na saja era tenor la nova ordinaziun da chatscha anc adina betg ina spezia d’animal che possia vegnir chatschada a moda ordinaria. Lufs sajettads da chatschadras e chatschaders restan en possess dal Chantun.

La finamira da las mesiras da regulaziun è da tementar ils lufs, per che quels stgarpian mo pli animals da niz en ina «mesira supportabla», sco ch’il chantun ha scrit. Las mesiras duain gidar a permetter ina populaziun da lufs cun ina structura natirala. En il chantun Grischun en confermads actualmain 13 trieps da lufs. In nov triep è gist vegnì confermà mesemna en l’Engiadin’Ota en il territori da Bever (guarda novitad p. 10). En l’Engiadina Bassa datti ultra da quai indizis ch’in nov triep sa furma. Actualmain n’hajan ins dentant anc betg in maletg cumplet da la populaziun dal luf e dals conflicts, hai num plinavant en la comunicaziun. A la fin da la stad d’alp spetga l’Uffizi da chatscha e pestga dal Grischun ulteriuras cumprovas d’animals giuvens ed eventualmain era da trieps da lufs. (cdm/sda/fmr)

CUIRA

La festa da curtin tradiziunala en il giardin da la Chasa Rumantscha a Cuira. Era quest onn, ils 5 da settember, envida la URC a quella sentupada.

FOTO MAD

In mais rumantsch cun la URC

L’Unìun Rumantscha Cuira (URC) envida durant il mais da settember gist a plirs agens arranschaments: a sia festa da curtin, ad in referat ed a sia radunanza generala. Quai ha l’unìun annunzià en ina newsletter. Venderdi, ils 5 da settember 2025 organischescha l’unìun sia «festa tradiziunala» da curtin. Quella cumenza a las 17.30 en il curtin da la Lia Rumantscha. I dat lura chant dals uffants da la scola bilingua ed in giast da surpraisa. Sco mintg’onn vegnan servidas salatas, desserts e buccadas dal gril. Quatter dis pli tard, ils 9 da settember (19.30), envida la URC en las localitads da la Lia Rumantscha ad ina saira d’infurmaziun davart la scolaziun bilingua a Cuira. Sco che l’unìun scriva sa drizza quell’occurrenza a geniturs cun uffants che cumenzan l’onn 2026 la scolina ubain la scola. Cun in referat d’entrada, ina discussiun ed in barat d’experientschas vuless la URC infurmar davart las schanzas ed ils avantatgs d’ina scolaziun bilingua.

Vers la fin dal mais, ils 23 da settember, è lura a Cuira la radunanza generala da la URC. Quella vegn cumbinada cun chant da cumpagnia a chasa tar ina commembra da l’unìun (Amselweg 5 a Cuira). (cdm/fmr)

Intginas infurmaziuns davart l’Unìun Rumantscha Cuira e sia purschida èn da chattar sin: urcuira.ch. Là pon ins era abunar la newsletter u daventar commember da l’unìun.

La scola rumantscha e sia sfida
d’integrar uffants da lingua estra

L’entschatta da la stad ha l’Institut per la perscrutaziun da la cultura grischuna publitgà in studi davart las schanzas da furmaziun tras plurilinguitad en scolas rumantschas. En l’intervista contextualisescha Flurina Graf, ina da las auturas dal studi, ils resultats dal studi.

OLIVIA PORTMANN-MOSCA/FMR

Mez fanadur 2025 ha la FMR publitgà ina resumaziun dad in studi davart las schanzas da furmaziun tras plurilinguitad en scolas rumantschas. Quest studi è vegnì realisà da l’Institut per la perscrutaziun da la cultura grischuna (IKG/ICG) en collavuraziun cun la Scola auta da pedagogia dal Grischun (SAPGR).

Il studi cun il titel tudestg «Bildungschancen durch Mehrsprachigkeit an romanschsprachigen Volksschulen» è complex e la rapportaziun en las gasettas rumantschas n’ha betg cuntentà las auturas dal studi. Perquai survegn l’etnologa *Flurina Graf*, ina da las auturas, la pussaivladad da precisar, declerar e contextualisar ils resultats da las retschertgas dal team da project.

FMR: Flurina Graf, pertge vai precis en Voss studi?

Flurina Graf: I va per las schanzas da furmaziun dad uffants cun in’autra emprima lingua che rumantsch u tudestg en scolas rumantschas. Ils resultats da perscrutaziun da differents studis da la SAPGR e da l’IKG/ICG sco era las observaziuns en la pratica han mussà in basegn d’agir tar l’integraziun linguistica ed en scola. Las enconuschientschas dal tudestg da quests uffants na tanschan savens betg per pudair suandar l’instrucziun sin il stgalim secundar che vegn dada per gronda part en tudestg. A medem temp èn ils geniturs savens pauc infurmads davart l’impurtanza da bunas enconuschientschas dal tudestg per ina carriera da scola cun success, en ina vischnanca rumantscha. Nus avain retschertgà las raschuns en scola ed ordaifer la scola ed avain elavurà ensemen cun ils pertutgads mesiras che pudessan meglierar la situaziun.

Vus avais visità ed observà duas scolas rumantschas per quest studi. Tge avais Vus chattà ora?

Las duas vischnancas da scola che nus avain observà sa differenzieschan en lur grondezza ed en il diever dal rumantsch en lur populaziun. Dentant èn omaduas scolas conscientas dal champ da tensiun tranter il mantegniment dal rumantsch e l’integraziun dad uffants cun autras emprimas linguas che rumantsch u tudestg. Ed omaduas scolas tschertgan activamain soluziuns. Quai mussa era lur prontezza da cooperar en noss project. Nus avain identitgà differents facturs che influenzeschan las schanzas da furmaziun da la gruppa en mira examinada, sco per exempel kundiziuns da basa structuralas, largias d’infurmaziun e malchapientschas, pauca integraziun sociala e kundiziuns da partenza differentas gia al cumenzament da la carriera da scola.

Tge è tenor Vus e la constataziun dal studi il problem tar la moda e maniera da l’instrucziun da tudestg?

Perquai che l’instrucziun sin il stgalim secundar en scolas rumantschas succeda per gronda part en tudestg, èn necessarias bunas fin fitg bunas enconuschientschas da tudestg per pudair suandar l’instrucziun. La gronda part dals uffants vegn en la terza classa cun ina buna enconuschientscha da tudestg u ha gia gi contact cun la lingua – saja quai tras il consum da medias u tras parents, enconuschents ed amis. L’instrucziun da tudestg na cumenza pia betg – sco en ina lingua estra – tar nulla, mabain sa basa sin las enconuschientschas da la maioritad da la classa. Il pli tard suenter in onn vegn – sco quai ch’il Chantun recumonda – instrui tudestg cun il med d’instrucziun per l’emprima lingua. Las finamiras d’instrucziun da quest med d’instrucziun na correspundan dentant betg a las finamiras d’emprinder tudestg en las scolas rumantschas

La scienziada Flurina Graf vuless empruvà da meglierar cun ses studi las schanzas da furmaziun per uffants da lingua estra che vegnan instruids en vischnancas rumantschas.

FOTO MAD

«La midada da la lingua
d’instrucziun principala
da rumantsch en scola
primara a tudestg
sin il stgalim secundar
è unica en Svizra.»

Flurina Graf, etnologa

ch’èn vegnidas definidas en il plan d’instrucziun 21. Per uffants da lingua estra che n’han savens strusch contact cun tudestg en vischnancas rumantschas è quai ina gronda sfida. Ad els manca in’instrucziun structurada da la lingua per emprender da nulla davent. Inspecturs sco era persunas d’instrucziun ans han inditgà che las differenzas en las classes sajan memia grondas per pudair ademplir tut ils basegns dals uffants cun ina scolaziun individualisada.

Ma gist per tals cas dessi las lecziuns supplementaras da tudestg sco segunda u sco lingua estra (per tudestg DaZ/DaF) u betg?

Gea, en la terza e quarta classa han quests uffants il dretg da survegnir instrucziun da promoziun. Per ch’els possian dentant suandar pli tard l’instrucziun en tudestg sin il stgalim secundar, fissi impurtant che l’instrucziun da promoziun vegniss extendida sin la tschintgavla e sisavla classa. En il mintgadi n’han els strusch puncts da contact cun tudestg. Per communitgar en il vitg dovran els per il solit rumantsch.

Tge problems avais Vus observà tar la comunicaziun?

Ina comunicaziun che funcziuna bain è spezialmain impurtanta en las scolas rumantschas, perquai che la midada da la lingua d’instrucziun principala da rumantsch en scola primara a tudestg sin il stgalim secundar è unica en Svizra. Quai n’è betg conscient a blers geniturs che n’èn betg creschids si en ina vischnanca rumantscha. Per geniturs cun in’autra emprima lingua che rumantsch u tudestg èsi savens difficil da communitgar cun las scolas. Uschia avain nus observà che divers geniturs han difficultads da suandar il discurs cun persunas d’instrucziun e na gughegian betg da dumandar suenter en cas da malsegi-

rezzas e na ristgan era betg da s’integrar activamain en il discurs. Era diversas persunas d’instrucziun inditgeschan ch’ellas hajan difficultads da declerar cuntegns complexs en la lingua che vegn duvrada savens en la comunicaziun tranter pèr, numnadamain il talian. Tuttina na vegnan interprets interculturalts strusch duvrads. Quai ha per consequenza ch’ils geniturs na chapeschan sut tschertas circumstanzas betg mesiras da la scola e na pon uschia betg sustegnair lur uffants en moda adequata. Ma era per las persunas d’instrucziun èsi mintgatant difficil da savair, sch’ils geniturs han chapì tut u sch’i dat anc mancos d’infurmaziun.

Lain ina giada dar in sguard vinavant sin las mesiras che Vus proponis en Voss studi per meglierar la situaziun per ils uffants da lingua estra?

Sco gia menziunà è il nivel en l’instrucziun da tudestg sin il stgalim primar tar las scolas observadas pli aut ch’il nivel da tudestg ch’è atgnamain definì en il plan d’instrucziun 21. Sin fundament da la recumandaziun chantunala dals meds d’instrucziun ston ins partir dal fatg che quai saja il cas er en autras scolas. Il medem mument è l’eterogenitad da las competenzas da tudestg uschè gronda che mesiras da differenziaziun usitadas na bastan betg. Perquai avain nus fatg la proposta a l’Uffizi per la scola populara ed il sport per in’instrucziun da tudestg en duas gruppas da la terza fin la sisavla classa. In element impurtant da questa proposta fiss la permeabladad tranter las duas gruppas. Tests regulars davart la savida linguistica fissan necessaris per ch’ils uffants possian vegnir partids en la gruppa che correspunda a lur stadi da las enconuschientschas. Ultra da las mesiras sin il stgalim primar duvrassi al cumenzament dal stgalim aut l’uschenumnada «instrucziun sensibla per las linguas» en ils auters roms, sco quints e spazis, temps e societads. En las vischnancas avain nus preschentà differentas mesiras e realisà insaquantas durant ina fasa da pilot ensemen cun differentas persunas pertutgadas. Ins ha lantschà, e per gronda part realisà, mesiras en ils secturs da la furmaziun supplementara da las persunas d’instrucziun, da la promoziun tempriva, da la promoziun da la comunicaziun tranter la scola e la chasa paterna sco er empruvà da rinforzar l’integraziun sociala da famiglias cun uffants pitschens.

Tgi che s’interessa pli en detagl per ils resultats dal studi, a quel u quella saja recumandà il rapport sin la pagina d’internet da l’Institut per la perscrutaziun da la cultura dal Grischun (QR-code). Là vegnan descrits detagliadamain ils resultats da la retschertga sco era las mesiras proponidas e realisadas.

